

LBRIS

We know
books

NOTRE-DAME DE PARIS

Victor Hugo

Traducere din limba franceză și note
GELLU NAUM

LITERA

București

Cuprins

<i>Notă introductivă.....</i>	5
-------------------------------	---

Cartea întâi

I. Sala Mare.....	7
II. Pierre Gringoire	22
III. Domnul cardinal	31
IV. Jupân Jacques Coppenole	37
V. Quasimodo	46
VI. Esmeralda.....	53

Cartea a doua

I. De la Caribda la Scila	56
II. Piața Grève	59
III. <i>Besos para golpes</i>	61
IV. Neplăcerile întâmpinate când urmărești o femeie frumoasă seara pe ulițe	71
V. Urmarea neplăcerilor	75
VI. Urciorul spart	77
VII. O noapte de nuntă.....	96

Cartea a treia

I. Notre-Dame.....	107
II. Parisul văzut de sus.....	115

Cartea a patra

I. Suflete bune.....	140
II. Claude Frollo	144

III. <i>Immanis pecoris custos, immanior ipse</i>	149
IV. Câinele și stăpânul său.....	156
V. Urmare la Claude Frollo	157
VI. Nepopularitate	164

Cartea a cincea

I. <i>Abbas beati martini</i>	165
II. Aceasta o va uide pe aceea.....	176

Cartea a șasea

I. Scurtă privire imparțială asupra vechii magistraturi.....	191
II. Gaura cu șobolani	202
III. Povestea unei plăcinte din aluat de mălai	206
IV. O lacrimă pentru o picătură de apă	226
V. Sfârșitul poveștii cu plăcinta.....	236

Cartea a șaptea

I. Pericolul de a-ți încredința taina unei capre	237
II. Din care se vede că un preot și un filosof sunt două ființe deosebite.....	252
III. Clopotele.....	261
IV. <i>Áváγκη</i>	263
V. Cei doi bărbați înveșmântați în negru	277
VI. Efectul pe care îl pot produce șapte înjurături în aer liber	283
VII. Călugărul-ursuz.....	287
VIII. Utilitatea ferestrelor care dau spre fluviu.....	295

Cartea a opta

I. Talerul preschimbat în frunză uscată	304
II. Urmarea talerului preschimbat în frunză uscată	313
III. Sfârșitul talerului preschimbat în frunză uscată	318
IV. <i>Lasciate ogni speranza</i>	321
V. Mama.....	335
VI. Trei inimi de oameni felurit alcătuite.....	339

Cartea a noua

I. Febra.....	357
II. Cocosat, chior, șchiop	368
III. Surd	372

IV. Gresie și cristal	374
V. Cheia de la Poarta Roșie	385
VI. Urmare la cheia de la Poarta Roșie.....	387

Cartea a zecea

I. Lui Gringoire îi vin mai multe idei bune, la rând, pe Strada Bernardinilor	391
II. Fă-te vagabond.....	401
III. Trăiască veselie!	404
IV. Un prieten neîndemânatic	412
V. Odaia retrasă în care își face rugăciunile domnul Ludovic de Franța	431
VI. Cerșetorii la petrecere	462
VII. Châteaupers în ajutor!	463

Cartea a unsprezecea

I. Pantofiorul	466
II. <i>La creatura bella bianco vestita</i> (Dante).....	497
III. Nunta lui Phoebus.....	505
IV. Nunta lui Quasimodo.....	506
<i>Notă adăugată la ediția definitivă</i>	509

CARTEA ÎNTÂI

I

Sala Mare

Se împlinesc astăzi trei sute patruzeci și opt de ani, șase luni și nouăsprezece zile de când parizienii se trezără în zgomotul tuturor clopotelor care sunau din rășputeri în tripla incintă formată de Cité, de Universitate și de Oraș.

Și totuși, 6 ianuarie 1482 nu e o zi căreia istoria să-i fi păstrat amintirea. În evenimentul care pune astfel în mișcare, de cu zori, clopotele și pe cetățenii Parisului, nu era nimic de seamă: nici vreun atac al picarzilor sau al burgunzilor, nici procesiunea vreunei racle cu moaște, nici vreo răzmeriță a studenților în orașul Laas, nici vreo intrare a *numitului nostru preatemut senior, Măria Sa Regele*, nici măcar o spânzurare mai de soi a tâlharilor sau a tâlhărițelor la Tribunalul Parisului. Nu era nici măcar sosirea neașteptată, întâlnită atât de des în secolul al XV-lea, a vreunei solii gătite cu zorzoane și pene. Trecuseră abia două zile de când ultima cavalcadă de felul acesta, alaiul solilor flamanzi însărcinați să încheie căsătoria prințului moștenitor cu Marguerite de Flandre, își făcuse intrarea în Paris, spre marele plictis al domnului cardinal de Bourbon, care, ca să-i fie pe plac regelui, trebuise să primească bine toată șleahta aceasta rustică de burgmeisteri flamanzi

și să-i distreze, la locuința sa de Bourbon, cu o *prea frumoasă moralitate*¹, *satiră și farsă*, pe când o ploaie cu spume îi uda, la poartă, mărețele tapiserii.

În ziua de 6 ianuarie, ceea ce făcea să tresalte inimile întregului norod al Parisului, cum spune Jean de Troyes, era dubla solemnitate, împerecheată din vremuri imemorabile, a zilei Regilor și a Sărbătorii Nebunilor.

În ziua aceea trebuia să fie aprins focul de sărbătoare în Piața Grève, să fie plantat arborele de mai la capela Braque și să se joace un mister la Palatul Justiției. Strigarea fusese făcută din ajun, cu sunet de trâmbiță pe la răspântii, de către oamenii domnului *prévôt*², înveșmântați în frumoase tunici de lână violetă, cu țesătură rară, și având cruci mari albe pe piept.

Mulțimea de cetățeni și de cetățene se îndrepta deci din toate părțile, de cu zori, lăsându-și casele și prăvăliile încuiate, spre unul dintre cele trei locuri mai sus amintite. Fiecare se hotărâse fie pentru focul de sărbătoare, fie pentru arborele de mai, fie pentru mister. Și trebuie spus, spre lauda străvechiului bun-simț al mulțimii de gură-cască, că cei mai mulți se îndreptau spre focul de sărbătoare, care era cât se poate de potrivit cu anotimpul, sau spre mister, care urma să fie reprezentat în Sala Mare a palatului, bine acoperită și bine închisă, și că mai toți curioșii păreau înțeleși să lase bietul arbore de mai neînflorit să dărdâie singur sub cerul de ianuarie, în cimitirul capelei Braque.

Mulțimea se îndesa mai ales pe aleile Palatului Justiției, pentru că se știa că solii flamanzi, sosiți cu două zile înainte, aveau de gând să asiste la reprezentarea misterului și la alegerea papei nebunilor, care trebuia să aibă loc tot în Sala Mare.

În ziua aceea nu era lesne să pătrunzi în Sala Mare, cunoscută totuși pe atunci drept cea mai spațioasă încăpere acoperită din lume. (E adevărat că Sauval nu măsurase încă sala mare a castelului din Montargis.) Piața Palatului, ticsită de lume,

¹ Moralitate, lucrare dramatică medievală în versuri

² Mare magistrat feudal, cu felurite atribuții; în traducere, îl vom denumi uneori după funcțiile îndeplinite.

oferea curioșilor de la ferestre aspectul unei mări în care cinci sau șase străzi, ca tot atâtea guri de fluvii, revărsau clipă de clipă noi valuri de capete. Valurile mulțimii, sporind neîncetat, se ciocneau de colțurile caselor care ieșeau ici-colo în afară, ca niște promontorii, în bazinul neregulat al pieței. În centrul înaltei fațade gotice a palatului, scara cea mare, urcată și coborâtă neconținut de un dublu curent care, după ce se spărgea de peronul intermediar, se împrăstia în valuri largi pe cele două pante laterale, scara cea mare deci șiroia neîncetat în piață ca o cascadă într-un lac. Strigătele, râsetele, tropăitul miilor de picioare făceau mare zarvă și mare vuiet. Din timp în timp, vuietul și zarva se dublau, curentul care împingea mulțimea spre scara cea mare dădea înapoi, se tulbura, se învâртеjea. De vină erau loviturile vreunui arcaș sau calul vreunui jandarm care lovea cu copitele ca să restabilească ordinea; admirabilă tradiție pe care puterile vechi au lăsat-o ca moștenire puterilor din vremea conetabililor, iar acestea, trupelor de jandarmi călări, care, la rândul lor, au transmis-o jandarmeriei noastre din Paris.

La uși, la ferestre, la lucarnele podurilor, pe acoperișuri, mișunau mii de fețe de oameni cumsecade, calme și cinstite, privind palatul, privind gloata și mulțumindu-se cu atât; căci mulți dintre locuitorii Parisului se mulțumesc să privească spectatorii, iar un zid în dosul căruia se petrece ceva e de ajuns ca să ne stârneasă curiozitatea.

Dacă nouă, celor din 1830, ne-ar fi cu putință să ne amestecăm în gând cu parizienii din secolul al XV-lea și să intrăm odată cu ei, smuciți, înghionțiți, răsturnați, în sala imensă a palatului, atât de neîncăpătoare la 6 ianuarie 1482, spectacolul nu ni s-ar părea nici lipsit de interes, nici lipsit de farmec, și am avea în jurul nostru numai lucruri atât de vechi, încât ni s-ar părea cu totul noi.

Dacă cititorul îngăduie, vom încerca să regăsim cu gândul impresia pe care ar fi încercat-o odată cu noi, pășind pragul Sălii Mari, în mijlocul mulțimii în sumane, în pieptare și în rochii scurte.

Mai întâi, zumzet în urechi, ochi orbiți. Deasupra capetelor, o dublă boltă în ogivă, căptușită cu sculpturi în lemn, vopsită în culoarea cerului, presărată cu flori de crin aurite; sub picioare, un pavaj de marmură albă și neagră. La câțiva pași de noi, un stâlp uriaș, apoi încă unu, și încă unu; cu totul, șapte stâlpi în lungul sălii sprijinind, la mijlocul ei, coborâșurile dublei bolți. În jurul primilor patru stâlpi, tarabele negustorilor, sclipind de giuvaiere din sticlă și de tinichele poleite; în jurul ultimilor trei, bănci din lemn de stejar, roase și lustruite de nădragii pricinașilor și de robele procurorilor. De jur împrejurul sălii, de-a lungul zidului înalt, între uși, între ferestre, între stâlpi, nesfârșitul șir al statuilor tuturor regilor Franței începând de la Pharamond; regi trândavi, cu brațele atârinate și cu ochii plecați; regi viteji și bătaioși, cu capetele și mâinile îndrăzneț ridicate spre cer. Apoi, în lungul ferestrelor ogivale, vitralii în o mie de culori; la ieșirile largi ale sălii, uși bogate, sculptate fin; și totul, bolțile, stâlpii, zidurile, pervazurile, îmbrăcămintea pereților, ușile, statuile, acoperite de sus până jos cu o splendidă culoare albastră și aurie, care, puțin întunecată încă de pe vremea când o privim, pierise aproape cu totul sub praf și sub pânzele de păianjeni în anul Domnului 1549, când du Breul o mai admira încă, din obișnuință.

Să ne închipuim acum sala aceasta imensă și lungă luminată de razele plumburii ale unei zile de ianuarie, năpădită de o mulțime pestriță și zgomotoasă care se scurge de-a valma de-a lungul pereților și se învâрте în jurul celor șapte stâlpi, și vom avea o idee generală despre întregul tablou căruia vom încerca să-i arătăm mai precis ciudatele amănunte.

E sigur că, dacă Ravaillac nu l-ar fi asasinat pe Henric al IV-lea, n-ar fi existat piesele procesului Ravaillac depuse la grefa Palatului Justiției; n-ar fi existat complici interesați să facă să dispară sus-pomenitele piese; așadar, n-ar fi existat incendiatori nevoiți, din lipsa altor mijloace, să dea foc grefei ca să ardă piesele și să ardă Palatul Justiției ca să ardă grefa; prin urmare, n-ar fi existat incendiul din 1618. Vechiul palat ar mai fi încă în picioare, cu vechea lui Sală Mare; și i-am putea spune cititorului: „Du-te de-o vezi“, și am fi astfel amândoi scutiți, eu

de-a face, el de-a citi o simplă descriere. Iată o dovadă a noului adevăr că marile evenimente au urmări incalculabile.

E adevărat că s-ar putea, în primul rând, ca Ravaiillac să nu fi avut complici; apoi, ca acești complici, dacă din întâmplare ar fi existat, să nu fi avut nici un amestec în incendiul din 1618. În privința incendiului există două explicații foarte plauzibile. Prima explicație e marea stea, lată de-un picior, înaltă de-un cot, care căzu din cer, după cum fiecare știe, peste palat, la 7 martie, după miezul nopții. A doua, e catrenul lui Theophile:

*N-a fost plăcut sinistrul joc,
Când la Paris doamna Dreptate,
Luând bacșiș pe saturate,
Palatul și l-a pus pe foc.*

Oricum ar fi privită tripla explicație politică, fizică, poetică a incendiului Palatului Justiției din 1618, neîndoielnic, din nefericire, e incendiul. Astăzi, din cauza catastrofei de atunci și mai ales a diverselor restaurări succesive care au dat gata ce cruțase ea, n-a mai rămas aproape nimic din prima locuință a regilor Franței, n-a mai rămas aproape nimic din palatul acesta, frate mai mare al Luvrului, atât de vechi, încât încă de pe vremea lui Filip cel Frumos se căutau în el urmele mărețelor clădiri ridicate de regele Robert și descrise de Helgaldus. Aproape totul a dispărut. Ce s-a ales din camera cancelariei în care Sfântul Ludovic *săvârșitu-și-a cununia*? Ce s-a ales din grădina în care el, „împreună cu Joinville, împărțea dreptatea, lungit pe covoare și îmbrăcat în veșmânt mișos, cu suman de lână fără mâneci și, pe deasupra, cu o mantie de santal negru venețian“? Unde e odaia împăratului Sigismond, odaia lui Carol al VI-lea, odaia lui Ioan fără Țară? Unde e scara de pe care Carol al VI-lea și-a promulgat edictul de grație? Unde e lespedea pe care Marcel, de față cu delfinul, le-a tăiat beregatele lui Robert de Clermont și mareșalului de Champagne? Unde e ușa în fața căreia au fost rupte în bucăți bulele antipapei Benedict, ușa de la care au plecat înapoi cei ce le aduseseră, îmbrăcați în derâdere cu veșminte bisericești, având tiare pe cap și mărturisindu-și păcatele

în tot Parisul? Și unde e Sala Mare cu aurul, azurul, ogivele, statuile, stâlpii și imensa ei boltă, ticsită toată de sculpturi? Și unde e camera aurită? Unde e leul de piatră care stătea la ușă, în genunchi, cu capul plecat, cu coada între picioare, ca leii tronului lui Solomon, în atitudinea de umilință potrivită puterii când se află în fața dreptății? Unde sunt frumoasele uși, frumoasele vitralii și ferecăturile cizelate care o descurajau pe Biscornette? Unde sunt delicatele lucrări de tâmplărie ale lui Du Hancy?... Ce-a făcut timpul, ce-au făcut oamenii din minunile acestea? Ce ni s-a dat în schimb pentru toată istoria galică, pentru toată arta gotică? Pentru artă, ni s-au dat bolțile supraaplecate ale domnului de Brosse, nepriceputul arhitect al portalului de la Saint-Gervais; cât despre istorie, mai avem amintirile guralive ale stâlpului cel mare, răsunând încă de trăncănelile unor oameni ca Patrus.

Ce avem nu e mare lucru. Să revenim la veritabila Sală Mare a veritabilului Palat Vechi.

Cele două extremități ale gigantului paralelogram erau ocupate, una de faimoasa masă de marmură, atât de lungă, de largă și de groasă, încât niciodată nu s-a mai văzut, spun vechile hrisoave, într-un stil care i-ar fi atârnat pofta lui Gargantua, *asemenea felie de marmură pe lume*; cealaltă, de capela unde Ludovic al XI-lea a pus să fie sculptat în genunchi dinaintea Fecioarei și unde a poruncit să fie așezate, fără să-i pese că lasă două firide goale în șirul statuiilor regești, statuile lui Carol cel Mare și a Sfântului Ludovic, doi sfinți pe care îi bănuia foarte bine văzuți în cer, ca regi ai Franței. Capela aceasta, încă nouă, clădită abia de vreo șase ani, era toată făcută cu acel gust fermecător al arhitecturii gingașe, al sculpturii minunate, al cizelării fine și profunde, care marchează la noi sfârșitul erei gotice și se perpetuează spre mijlocul secolului al XVI-lea în fanteziile feerice ale Renașterii, îndeosebi mica fereastră în formă de roză, ajurată, scobită deasupra portalului, era o capodoperă de finețe și de grație; ai fi zis că e o stea de dantelă.

În mijlocul sălii, față în față cu intrarea principală, fusese ridicată pentru solii flamanzi și pentru celelalte personaje de vază invitate la reprezentăția misterului, o estradă din brocart

de aur, rezemată de zid și cu o intrare particulară printr-o fereastră a culoarului camerei aurite.

Pe masa de marmură trebuia, după datină, să fie jucat misterul. Ea fusese pregătită pentru asta încă de cu zori; bogata tăblie de marmură, zgâriată de călcâiele grefierilor, avea instalată pe ea o cușcă de scândură destul de înaltă, a cărei față superioară, accesibilă privirilor din întreaga sală, trebuia să servească drept scenă și al cărei interior, mascat de tapiserii, trebuia să țină loc de vestiar pentru personajele piesei. O scară, naiv plasată în afară, trebuia să stabilească legătura între scenă și vestiar și să-și împrumute treptele ei verticale atât pentru intrări, cât și pentru ieșiri. Nu exista personaj, oricât de neprevăzut, și nici întâmplare scenică sau surpriză care să nu trebuiască să urce pe scara aceasta. Nevinovată și venerabilă copilărie a artei și a mecanismelor teatrale!

Patru sergenți din trupele palatului, păzitori nelipsiți ai tuturor distracțiilor poporului, atât în zilele de sărbătoare, cât și în zilele de execuție, stăteau în picioare la cele patru colțuri ale mesei de marmură.

Piesa urma să înceapă abia când marele orologiu al palatului avea să bată ultima din cele douăsprezece lovituri ale amiezii. Nici vorbă că era târziu pentru o reprezentație teatrală, însă trebuiseră să potrivească timpul după dorința solilor.

Dar întregul norod aștepta încă dis-de-diminează. Mulți dintre preacinstiții curioși dărdăiau de la ivirea zorilor în fața scării mari a palatului; câțiva spuneau chiar că-și petrecuseră noaptea culcați de-a curmezișul ușii principale, ca să fie siguri că intră primii. Mulțimea se îndesea din ce în ce și, ca o apă care își depășește albia, începea să urce de-a lungul pereților, să se umfle în jurul stâlpilor, să se reverse pe antabulamente, pe cornișe, pe pervazurile ferestrelor, pe toate ieșiturile arhitecturii, pe toate reliefurile sculpturii. De aceea, îmbulzeala, nerăbdarea, plictisul, libertatea unei zile de cinism și de nebunie, certurile izbucnite din te miri ce, pentru un cot ascuțit sau pentru un pantof cu ținte, oboseala unei lungi așteptări începuseră să dea, cu mult înaintea orei când trebuiau să sosească solii, un ton acru și amar vuietului mulțimii acesteia

închise, încheștate, înghesuite, strivite, sufocate. Nu se auzeau decât vaiete și blesteme împotriva flamanzilor, a starostelui negustorilor, a cardinalului de Bourbon, a *bailli*¹-ului palatului, a doamnei Margareta de Austria, a sergenților de pază, a frigului, a zăpușelii, a vremii urâte, a episcopului Parisului, a papei nebunilor, a stâlpilor, a statuilor, a unei uși închise, a unei ferestre deschise; toate, spre marea distracție a cetelor de studenți și de slugi împrăștiate prin mulțime, care amestecau în nemulțumirea aceasta răutățile și tachinările lor și întepau, ca să zicem așa, cu acul proasta dispoziție generală.

Printre alții se afla și un grup de diavoli veseli care, după ce spărseseră geamul unei ferestre, se așezaseră cu îndrăzneală deasupra ei, sub acoperiș, și de acolo își aruncau pe rând privirile și batjocurile când înăuntru, când afară, spre mulțimea din sala și spre mulțimea din piață. După gesturile lor de parodie, după râsetele lor răsunătoare, după chemările ironice pe care le schimbau cu prietenii de la un capăt la altul al sălii, era ușor de ghicit că învățăceii aceștia tineri nu resimțeau deloc plictiseala și oboseala restului spectatorilor și că se pricepeau foarte bine, pentru propria plăcere, să scoată din ce aveau sub ochi un spectacol care îi făcea să-l aștepte răbdători pe celălalt.

– Pe sufletul meu, dacă nu ești *Joannes Frollo de Molen-dino*! îi strigă unul dintre ei unui soi de drăcușor blond, șiret și frumușel la chip, agățat de frunzele unui capitel. Ești chiar Jehan du Moulin, căci cele două brațe și două picioare ale tale par a fi patru aripi mișcate de vânt. De cât timp te afli aici?

– Pe milostenia diavolului, răspunse Joannes Frollo, sunt aici de peste patru ore și trag nădejde că ele vor fi scăzute din timpul pe care îl voi petrece în purgatoriu. I-am auzit pe cei opt cântăreți ai regelui Siciliei intonând primul verset din marea liturghie de la ora șapte, în Sfânta Capelă.

– Buni cântăreți, spuse celălalt, și au glasurile mai ascuțite decât bonetele. Înainte de a-i închina o liturghie Sfântului Ioan

¹ Ofițer de spadă sau de robă, care împărțea dreptatea în numele regelui sau al unui senior. Ca și în cazul *prévôt*-ului, îl vom denumi uneori după funcțiile îndeplinite.

cel Mare, regele ar fi trebuit să se intereseze dacă Sfântului Ioan cel Mare îi place latina psalmodiată cu accent provensal.

– Numai ca să-i poată folosi pe afurisiții de cântăreți ai regelui Siciliei a făcut asta! strigă cu glas acru o bătrână din gloata de sub fereastră. Gândiți-vă numai! O mie de livre pariziene pentru o liturghie! Și încă garantate de magaziile cu pește de mare din halele Parisului!

– Lasă, babo! se amestecă un personaj gras și grav, care se ținea de nas lângă negustoreasa de pește. Trebuia făcută o slujbă. Ai fi vrut ca regele să cadă iar bolnav?

– Strașnic ai glăsuț, jupâne Gilles Lecornu, maestru pielar și blănar al garderobei regelui! strigă studentul cel mărunț, agățat de capitel.

Un hohot de râs al tuturor studenților întâmpină nefericitul nume¹ al bietului pielar-blănar al garderobei regelui.

– Lecornu! Gilles Lecornu! spuneau unii.

– *Cornutus et hirsutus*², răspundeau alții.

– Nu, zău! continuă micul diavol de pe capitel. De ce-or fi râzând? E preacinstitul Gilles Lecornu, frate al jupânului Jehan Lecornu, mare judecător al proceselor-criminale, fiu al jupânului Mahiet Lecornu, șef al pazei pădurii din Vincennes, toți orașeni din Paris, toți însurați, din tată în fiu!

Veselia spori și mai mult. Fără să răspundă o vorbă, grăsanul pielar-blănar se căznea să scape de privirile ațintite asupra lui de pretutindeni, dar transpira și gâfâia zadarnic; ca un ac înfipt într-un butuc, eforturile nu-l ajutau decât pentru a-și împinge și mai tare în umerii vecinilor fața lată și apoplectică, roșie de ciudă și de mânie.

În sfârșit, un vecin gras, scurt și venerabil ca și el, îi sări în ajutor:

– Nelegiuire! Niște studenți care-i vorbesc așa unui cinstit orașean! Pe vremea mea ar fi fost bătuți cu nuiiele și apoi arși odată cu ele.

Întreaga ceată izbucni:

¹ Lecornu, adică Încornoratul

² Încornorat și păros (în limba latină în original)

– Hei! Cine cântă melodia asta? Cine-i huhurezul care cobește?

– Zău, îl recunosc, spuse unul. E jupân Andry Musnier.

– Fiindcă e unul dintre cei patru bibliotecari oficiali ai Universității! spuse altul.

– Toate-s câte patru în șandramaua aia, strigă un al treilea, patru națiuni, patru facultăți, patru sărbători, patru procurori, patru electori, patru bibliotecari.

– Ei bine, se amestecă iar Jehan Frolo, să-i facem să-l vadă pe dracu' în patru!

– Musnier, o să-ți ardem cărțile!

– Musnier, o să-ți batem sluga!

– Musnier, o să-ți îngheșuim nevasta!

– Pe dolofana jupâniță Oudarde!

– Care e proaspătă și veselă de parcă ar fi văduvă.

– Să vă ia dracu'! bombăni Andry Musnier.

– Jupân Andry, continuă Jehan, tot de pe capitel, dacă nu taci, îți cad în cap!

Jupân Andry ridică ochii, păru că măsoară o clipă înălțimea stâlpului și greutatea netrebnicului, înmulți în gând greutatea cu pătratul vitezei și tăcu.

Jehan, stăpân pe câmpul de luptă, urmă triumfător:

– Aș face-o, deși sunt fratele unui arhidiacon.

– Grozavi, boierii noștri de la Universitate! N-au făcut nici măcar să ne fie respectate privilegiile într-o zi ca asta! O să fie, în sfârșit, arbore de mai și foc de sărbătoare în oraș, o să fie mister, papă al nebunilor și soli flamanzi la Cité; iar la Universitate, nimic!

– Și doar Piața Maubert e destul de încăpătoare! spuse unul dintre studenții cocoțați pe marginea ferestrei.

– Jos rectorul, electorii și procurorii! strigă Joannes.

– Ar trebui să facem diseară un foc de sărbătoare cu cărțile lui jupân Andry, pe Champ-Gaillard, continuă altul.

– Și cu pupitrele scribilor! spuse vecinul său.

– Și cu scuiptările decanilor!

– Și cu vergile paracliserilor!

– Și cu dulapurile procurorilor!